

παιδευτών και ευσυνειδήτων, ἵνα μὴ εἶπω σοφῶν; Ὁ κ. κριτῆς τῶν ἀλφαριθμητικῶν λυσσῶν κατ' ἐμοῦ ἐνέπηξε τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ κατὰ τοῦ Αἰσωπείου μύθου « μύρμηξ και περιστέρα », ὁ νῦν παρῶν κριτῆς ἀπολύει τὴν γλῶσσάν του κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς Besseltd, τοῦ εὐφραντάστου και χαριστάτου συγγραφέως τοῦ διαλογικῶς ἐξελισσομένου πασιγνώστου αἰνίγματος « Die dunkelblaue Wiese » (ὁ κυανοῦς λειμῶν), χαρακτηρίζων αὐτὸν ὡς ἀδολέσχην και ὡς ψυχρόν. Λοιδορεῖ ἀξιοσεβάστους ἄνδρας ἀναγνωσματάριογράφους, ὡς τὸν Eckelboom, Clemen, Haesters, Wirth, Dietlein, τοὺς ἐκπαιδευτικούς ἄρχοντας τοῦ Lübeck, τὸν Geroek, Niedergesäss, ἄνδρας πάντας φιλοπόνους, εὐπαιδευτούς, ευσυνειδήτους, οἵτινες παρέλαβον ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς αὐτῶν βιβλίοις αὐτοούσιον τὸ χάριεν τοῦτο ἔργον τοῦ Besseltd, ἀναισθητοὺς ἀποκαλῶν αὐτούς, και ἀπαιδαγωγήτους και ἀψυχολογήτους και χαμαιδιδασκάλους ὀνομάζων αὐτούς. Τίνος δ' ἔνεκα; Ἴνα ἐκφραυλίση ἐμὲ τὸν δῆθεν τοιαῦτα κατὰ τοῦ χαριστάτου ποιήματος τοῦ Schiller δῆθεν σκαιουργήσαντα!

Ἡ ἐν τῇ Γερμανικῇ φιλολογίᾳ ἱστορία τῆς ἀντιλήψεως ταύτης, καθ' ἣν ὁ οὐρανὸς θεωρεῖται ὡς λειμῶν τις, τὰ ἄστρα ὡς ποιμνιον και ἡ σελήνη ὡς ποιμῆν εἶνε ἀρκετὰ περίεργος, ὡς κατάφωρον καθιστῶσα τὸ μέγεθος τῆς ἀμαθείας και τὸν βαθμὸν τῆς κουφότητος και θρασύτητος τοῦ ἡμετέρου κ. κριτοῦ.

Τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν πρῶτος, ὡς φαίνεται, ὁ Schiller αἰνιγματωδῶς ἀπετύπωσεν ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ 1). Μετ' αὐτὸν ὁ διαπρεπῆς ποιητῆς von Fallersleben ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ « Der Mond und die Sterne », ἀπολύσας μάλιστα αὐτὴν και ἐκ τῶν αἰνιγματωδῶν τοῦ Schiller περιελιγμῶν 2). Παρ' αὐτῶν παραλαβῶν ὁ Besseltd τὴν ιδέαν ταύτην ἐπεξεργάσθη αὐτὴν αἰνιγματωδῶς πάλιν ἐν χαριστάτῳ οἰκογενειακῷ διαλόγῳ (Ein Gespräch), πλήρει γλυκυθυμίας πατρικῆς και εὐλαθείας υἱικῆς και θαυμασμοῦ πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως και γοητείας ἐκ τοῦ κάλλους αὐτῆς και εὐσεθείας πρὸς τὸν δημιουργὸν αὐτῆς. Παρὰ τούτου παραλαβῶν ὁ Geroek και ἀποψιλῶσας αὐτὴν ἐκ τῆς διαλογικῆς περιβολῆς

1) Schiller, sämtliche Werke, ἔκδ. Λειψίας, τόμ. 1, σελ. 201, Parabeln und Räthsel, ἀρ. 3.

2) Heinrich Hoffmann von Fallersleben κατ' ἀρχὰς ἐν Gedichte τόμ. 1, Ausgab. 2, Leipzig, 1834, σελ. 187. Εἶτα ἐν τῇ 7 ἔκδ. Hannower, 1870, σελ. 240.

ένεφάνισε λιτήν τήν καλλιπρεπή ταύτην ιδέαν έν σεμνότητι άγλαΐζομένην. Τόσον δέ έν Γερμανία έξετιμήθη ή έξοχος παιδευτική δύναμις τοῦ τε περιεχομένου και τῆς μορφῆς αὐτῆς, ὥστε έκτοτε προσλαμβάνεται οίονει κατ' ανάγκην εις τὰ άναγνωστικά βιβλία τῶν μικρῶν παιδῶν αὐτῶν και δῆ καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς έν τῇ ιστορίᾳ εκφάνσεις πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Schiller διατυπωθείσης 1).

Οὔτω π. χ. ή ὑπὸ τοῦ Hoffmann von Fallersleben διατυπωθεΐσα εὔρηται ὑπὸ τήν έπιγραφὴν μὲν «der Mond und die Sterne» έν τοῖς άναγνωστικοῖς βιβλίοις τῆς έπιτροπῆς τῶν έν Λειψία Σαξῶνων διευθυντῶν και τοῦ Erkelenz 2), ὑπὸ δέ τήν έπιγραφὴν «Das Lied vom Monde» έν τῷ 'Αναγνωσματαρίῳ τοῦ Fechner 3). Καταλογάδην δέ και δῆ αι τέσσαρες μόνον εκ τῶν πέντε στροφῶν αὐτοῦ ὑπὸ τήν έπιγραφὴν μὲν «Der Mond als Schäfer» έν τῷ 'Αναγνωσματαρίῳ τῶν Βαυαρικῶν σχολείων και έν τῷ τοῦ Vogel 4), ὑπὸ τήν έπιγραφὴν δέ «Wer hat die schönsten Schäfchen» έν τῷ 'Αναγνωσματαρίῳ τοῦ Klauvell 5). 'Η δέ ὑπὸ τοῦ Gerock διατυπωθεΐσα εὔρηται ὑπὸ τήν έπιγραφὴν «Die dunkelblaue Wiese (ὁ κυανοῦς λειμῶν) έν τοῖς άναγνωστικοῖς βιβλίοις τοῦ Niedergesäss και τῶν Eckelboom και Esser 6). 'Η δέ ένεκα έμοῦ κακίζομένη αὔτη τοῦ Schiller δῆθεν κατάψυχρος παράφρασις, ή έν άδολεσχία εις 5 σελίδας εκχεομένη, «Die dunkelblaue Wiese (ὁ κυανοῦς λειμῶν) τοῦ Besseltd εὔρηται αὐτοούσιος και άπαράλλακτος έν τοῖς έν παρακρούσει και έν παροιμία διατελοῦσι κουτογερμανοῖς άναγνωσματαριογράφοις Clemen, Ha-

1) Πιθανόν και ή ὑπὸ τοῦ Schiller διατυπωθεΐσα νά ὑπάρχη έν τοῖς άναγνωστικοῖς βιβλίοις τῶν μικρῶν Γερμανοπαιδῶν, άλλ' έν οὔδενι τῶν ὑπερπεντήκοντα τοιούτων, ἄτινα έτυχεν έγὼ νά ἴδω, εὔρίσκεται αὔτη.

2) Deutsches Lesebuch für mehrklassige Schulen, herausgegeben von einer *Kommission der Schuldirectoren Leipzigs*, Erste Stufe 1893, σελ. 142, ἀριθ. 228. — *Herkelenz*, Deutsches Lesebuch für höhere Mädchenschulen, Erster Theil, Zweite Ausgab. 1891, σελ. 203, ἀριθ. 109,

3) *Fechner*, Erstes Lesebuch, 1879, σελ. 19, ἀριθ. 26.

4) Deuts. Lesebuch für die Unterklasse der *bayrischen Volksschulen*, München II σελ. 93. — *Vogel*, Des Kindes zweites Schulbuch, 1871, σελ. 139, ἀριθ. 45.

5) *Klauvell*, Zweites Schulbuch, 1887, σελ. 100, ἀριθ. 2.

6) *Niedergesäss*, Deutsch. Leseb. II Schuljahr, 42 Aufl. Wien, 1893, σελ. 79. ἀρ. 101. *Eckelboom und Esser*, Fibel, 1894, 15 Aufl. II Theil, σελ. 68, ἀρ. 119.

esters-Richter, Wirth, Dietlein, και τῶν ἀρχῶν τοῦ φαυλοκρατουμένου Lübeck 1).

Ὅτι δὲ «ἀκουστὰ» μόνον ὁ κ. κριτῆς ἔχει τὸ ποιημάτιον ἐκεῖνο τοῦ Schiller, ὅπερ ἐγὼ δῆθεν παρέφρασα καταψυχράνας καὶ «ἀφανίσας, ὡς εἰκός, διὰ τῆς ἀδολεσχίας μου τὴν τοῦ ποιηματίου χάριν», οὐδέποτε δὲ εἶδεν, ἢ ἰδὼν οὐδοπώσοῦν ἐνόησεν αὐτό, ἀποδείξεις δύο ὑπάρχουσιν. Ἡ πρώτη: Ἐνῶ τὸ ποιημάτιον τοῦτο εἶνε αἰνιγμα, ὁ κ. κριτῆς ἀποκαλεῖ αὐτὸ διήγημα». Ἡ δευτέρα: Ἐν ᾧ τοῦ Schiller τὰ πρόβατα «πίνουσι ζωὴν» («|trinken Leben», χαριστάτη ὄντως μεταφορᾶ!!) καὶ ἔχουσι κύνα καὶ κριόν, οὐδενὸς τῶν 13 τούτων Γερμανικῶν (καὶ 14 τοῦ ἐμοῦ) 2) τὰ οὐράνια πρόβατα «πίνουσι ζωὴν» ἢ συνοδεύονται ὑπὸ κυνὸς ἢ ὀδηγοῦνται ὑπὸ κριοῦ!

Ἀχαλίνων στομάτων
ἀνόμου τ' ἀφροσύνας
τὸ τέλος δυστυχία 3).

Εὐθὺς μετὰ τὰ ἀνωτέρω προσθέτει ὁ κ. κριτῆς.

«Μακρολογία δὲ παρατηρεῖται οὐ μόνον ἐν τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις».

Ἐκ τῶν παμπόλλων πολλαχοῦ ἀνωτέρω εἰρημένων περὶ τοῦ λογικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ τούτου σκανδάλου ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα μόνον τὰ τοῦ Πλάτωνος ταῦτα: «Ἄλλ', ὦ ξένε, πολλάκις μὲν εἰρήκαμεν, ὡς οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖ προτιμᾶν βραχυλογίαν μᾶλλον ἢ μῆκος· οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς τὸ λεγόμενον ἐπείγων διώκει· γελοῖον δὴ καὶ φαῦλον τὸ πρὸ τῶν βελτίστων τὰ βραχύτερα αἴρου-

1) *Klemen*, Deutsch. Lesebuch für Bürgerschulen (und untere Klassen höherer Lehranstalten, I Theil, 11 Aufl. Cassel, 1894, σελ. 162, ἀριθ. 194, — *Haesters-Richter*, Deuts. Leseb. für die Mittelklassen der Volkss. 8 Aufl. Essen, 1894, σελ. 188, ἀριθ. 8. — *Wirth*, Deutsch. Leseb. für höhere Töchterschul. I Theil, I Kursus, 3 Aufl. Leipzig 1878, σελ. 127, ἀριθ. 179. — *Dietlein*, Deuts. Leseb. für mehrklassige Bürger und Volksschulen, Ausg. A. Mittelstufe 1895, σελ. 54, ἀριθ. 56. — *Lübeckisches Lesebuch*, II Stufe, 6 Aufl. Lübeck 1882, σελ. 87-89, ἀριθ. 89.

2) Χαρισίου Παπαμάρκου ἐγκριθέν Ἀναγνωσματάριον τῆς Δευτέρας τάξεως, ἔτος 1894, σελ. 115-118.

3) Εὐριπίδης, Βάχχαι 385,

μένους φαίνεσθαι — και διὰ μακρῶν ἢ βραχέων μέλει οὐδὲν λέγειν, ἂν μόνον τύχῳσι τοῦ ὄντος» 1). Ἄλλὰ

Μὴ νουθέτει γέρονθ' ἀμαρτάνοντά τι·
δένδρον παλαιὸν μεταφυτεύειν δύσκολον 2).

Εὐθὺς μετὰ ταῦτα λέγει ὁ κ. κριτής :

« Ἐν τέλει τῆς γενικῆς ταύτης κρίσεως παρατηροῦμεν καὶ τὸ ἐξῆς· Ἐν τισι τῶν διηγημάτων ἢ τε χώρα καὶ ὁ βίος εἰκονίζεται διάφορος τῆς χώρας καὶ τοῦ βίου ἡμῶν κατὰ τε τὸ κλίμα καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατάστασιν· διότι συχνάκις λέγεται ἐν αὐτοῖς περὶ δασῶν, περὶ χιόνων καὶ πάγων καὶ « Σκυθικοῦ κρύους », περὶ παντελοῦς πενίας καὶ θανάτων ἐξ ἀσιτίας καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίων, ὧν εὐτυχῶς ἡμεῖς καὶ ἡ ἡμετέρα χώρα εἴμεθα παντελῶς ἀππλλαγμένοι. Τίς δύναται ἐν διηγήματι ὠρισμένῳ διὰ τοὺς ἡμετέρους παῖδας νὰ γράψῃ μὲ ἐλπίδα ὅτι θὰ πιστευθῇ ὡς τὸ ἐν σελ. 76 « Ἡ χιὼν ἐπάγωσεν ἕξω καὶ τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα »; 3).

Οὐχ ὁ γ' ἀνευθε θεοῦ τάδε μαίνεται 4). — Γινώσκω γὰρ ὅτι οἱ τὰ μὴ πιστὰ δοκοῦντα εἶναι ἢ λέγοντες ἢ ἀπαγγέλλοντες οὐ μόνον οὐ πείθουσιν ἀλλὰ καὶ ἄφρονες δοκοῦσιν εἶναι 5).

Ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι πεινῶντες καὶ ῥιγῶντες, δεόμενοι τῆς παρὰ τοῦ πλησίον συναντιλήψεως! Ἐν Ἑλλάδι δὲν γίνεταί χειμών! « Τίς δύναται ἐν διηγήματι ὠρισμένῳ διὰ τοὺς ἡμετέ-

1) Πλάτων, Νόμοι 887 Β. — Θεαίτητος 172 c.

2) Φιλήμων, ἀπ. 147. Comic. Atticor. Fragm. Kock, τόμ. 2, σελ. 523.

3) Ἡ τετριμμένη πονηρὰ σοφιστεία καὶ τὸ ἐπαίσχυντον ῥητορικὸν πάλαισμα : « Ἀποσιώπα τὰ καλὰ καὶ πλάσας κακὰ ἐξόγκωνε αὐτά ». Οὐδεὶς λόγος γίνεται ἐνταῦθα περὶ χιόνων καὶ περὶ θανάτων ἐξ ἀσιτίας! Ὁ λόγος εἶνε περὶ εὐσπλαγχνίας πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ δυστυχεῖς, περὶ φιλανθρώπου καὶ προθύμου καὶ ἀπροφασίστου συναντιλήψεως τῶν πεινῶντων καὶ ῥιγῶντων καὶ δὴ μόνον ὁ πρέπων. Μόνον ἐν ἐνὶ ἐκ τῶν 12 κεφαλ. ἐν τῷ κεφαλαίῳ Δ' « Ἀσπλαγχνία καὶ εὐσπλαγχνία » ἐπιγραφόμενῳ ἀπὸ τοῦ ἀριθμ. 22-30 καὶ σελ. 35-47! ἴδ. ἐγκριθὲν Ἀναγνωσμ. τῆς Δευτέρας τάξεως αὐτόθι.

4) Ὅμηρος Ἰλιάδ. Ε, 185.

5) Θουκυδίδης, 6, 33, 1.

ρους παῖδας νὰ γράψη μὲ ἐλπίδα ὅτι θὰ πιστευθῆ « ἡ χιών ἐπάγωσεν ἔξω καὶ τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα » ;

« Τὸ οὕτως ἀναισχυντεῖν πρὸς τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινόμενα σοφιστῶν ἔργον ἐστίν », εἶπέ ποτε ὁ Γαληνός 1).

Πλὴν τῶν ἐν τοῖς φρενοκομείοις δυστυχῶν, τῶν πασχόντων ἐξ ἀναλγησίας τοῦ δέρματος, καθημένων δὲ ἀπαθῶς ἐπὶ ἀνθράκων ἀνημμένων καὶ εἰσωθούτων τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐντὸς τῶν πυραύνων καὶ ἐξαπλουμένων ἐν χειμῶνι ἐπὶ μαρμάρων, πάντες οἱ λοιποὶ οἱ τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦντες γέροντες καὶ παῖδες, ἀρτιμελεῖς καὶ ἀνάπηροι, ὕγιεις καὶ κλινήρεις, κωφοὶ καὶ τυφλοὶ γνωρίζουσι καὶ αἰσθάνονται καὶ « πιστεύουσιν » ὅτι καὶ ἐνταῦθα « χιονίζει », ὅτι καὶ ἐνταῦθα « παγώνει ἔξω ἡ χιών », ὅτι καὶ ἐνταῦθα « ἡ παγωμένη χιών τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα ».

Πλὴν δὲ τούτων καὶ ὅσοι τῶν ἀπὸ τῆς γῆς τοῦ Πυρὸς μέχρι τῶν Κυθήρων, καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς Εὐέλπιδος ἄκρας μέχρι τῶν παραλίων τῆς Λακωνικῆς, καὶ ὅσοι ἀπὸ τε τῆς Γροιλανδίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῶν Θεσσαλικῶν ὀρέων εἶνε εὐπαιδέυτοι ἄνδρες, τῆς ἐπικλήσεως ταύτης ὀπωσοῦν ἄξιοι, γνωρίζουσι ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι « χιονίζει » καὶ ἐν Ἑλλάδι « παγώνει ἔξω ἡ χιών » καὶ πάντες πιστεύουσιν ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι « ἡ παγωμένη χιών τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα »· διότι εὐπαιδέυτοι ἄνδρες ὄντες ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχωσιν ἀπαξ τοῦλάχιστον κατὰ τὸν βίον αὐτῶν ἀναγνώσῃ τι τῶν ἐν τοῖς Ἑλλησι συγγραφεῦσι παμπόλλων περὶ χιόνων καὶ κρυστάλλων ἐν Ἑλλάδι μνημονευομένων, καὶ ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχωσι διαφυλλίσῃ τινὰ τῶν πολλῶν καὶ σοφῶν περὶ τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος διατριβῶν τῶν νεωτέρων λογίων.

Ὁ Ὅμηρος εἶνε εἰς τὰς χεῖρας πάντων τῶν εὐπαιδευτῶν τούτων. Ἐν αὐτῷ βεβαίως ἔχουσι ἀναγνώσῃ ποτὲ τὰ ἀνυπέρβλητα ταῦτα περὶ τῶν χιόνων τῆς Ἑλλάδος :

« Ὡς τὼ γε προβοῶντε μάχην ὄτρυνον Ἀχαιῶν.
τῶν δ', ὡς τε νιφάδες χιόνος πίπτουσι θαμειαὶ
ἥματι χειμειρίῳ, ὅτε τ' ὤρετο μπτίετα Ζεὺς
νιφέμεν, ἀνθρώποισι πιφαισκόμενος τὰ ἄ κῆλα·

1) Γαληνός, Περὶ τῶν καθ' Ἴπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων· ἔκδ. Κυβή, τόμ. 5, σελ. 431, ἔκδ. Iwan Müller, ἔτ. 1874, τόμ. 1, σελ. 407, στίχ. 7.

κοιμήσας δ' άνέμους χέει έμπεδον, δφρα καλύψη
ύψηλων όρέων κορυφάς και πρόνας άκρους
και πεδία λωτούντα και άνδρων πίονα έργα,
και τ' έφ' άλλος πολιής κέχυται λιμέσιν τε και άκταϊς —
κῦμα δέ μιν προσπλάζον έρύκεται — αλλά τε πάντα
είλύαται καθύπερθ' ότε έπιβρίση Δίος όμβρος'
ώς τών άμφοτέρωσε λίθοι πωτώντο θαμειαί 1) κτλ.

Και πάλιν έν τούτῳ :

Νύξ δ' άρ' έπῆλθε κακή Βορέας πεσόντος,
πηγυλίσ· αύτάρ ύπερθε χιών γίνεται ήύτε πάχνη,
ψυχρή, και σακέεσσι περιτρέφετο κρύσταλλος . .
χειμών έκπαγλός 2).

Ό Ησιόδος θά είνε γνωστός βεβαίως εις ούκ όλίγους τών άν-
δρων τούτων. Αναμφιβόλως δέ θά κατεπλάγησαν και θά έθαύμασαν
τήν δριμύτητα του έν Βοιωτία χειμώνος ταύτα άναγνώσαντες έν
αύτῳ :

Μῆνα δέ Ληναιώννα, κάκ' ἤματα, βουδόρα πάντα,
τουτον άλεύασθαι, και πηγάδας, αίτ' έπί γαιαν
πνεύσαντος Βορέας δυσπλεγέες τελέθουσιν·
όστε δια Θρήκης ίπποτρόφου εύρέϊ πόντῳ
έμπνεύσας ώρινε· μέμυκε δέ γαια και ύλη . . .
ἤματι χειμερίῳ . .
ούδὲ οἱ ἠέλιος δείκνυ νομόν όρμηθῆναι . .
και τότε δῆ κεραοὶ και νήκεροι ύλοκοῖται
λυγρόν μυλιόωντες άνά δρία βησσύεντα
φεύγουσιν . . σκέπα μαιόμενοι . . άλευάμενοι νίφα λευκήν 3).

1) Όμηρος, 'Ιλιάς Μ 277.

2) Όμηρος, 'Οδύσ. ξ 475. 521.

3) Ησιόδος, "Εργ. και ήμέρ. 504. — "Ιδε και του έμου 'Ελληνικού 'Αναγνωσμα-
ταρίου τῆς τρίτης τάξεως έτ. 1894, σελ. 54 - 56, ένθα μετηνέχθησαν τά πλείστα τών
του Ησιόδου τούτων. — "Ετι ίδε και τό πασίγνωστον ένθα άνωτ. του αύτου 'Ησιόδου
640 : "Ασκη, χειμα κακή, θέρει άργαλή, ουδέποτε έσθλή· και τό ούκ άγνωστον του
Δικαιάρχου (Βίος 'Ελλάδος, Θῆβαι): "Ενθερίσαι μὲν ἡ πόλις οἶα βελτίστη και έγχει-

Τὸν ἐν Ἀττικῇ χειμῶνα πᾶς εὐπαιδευτος βεβαίως γνωρίζει ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος λέγοντος : « Ἐκ δὲ τούτου Θρασύβουλος ὀρμηθεὶς ἐκ Θηβῶν ὡς σὺν ἑβδομήκοντα Φυλὴν χωρίον καταλαμβάνει ἰσχυρόν· οἱ δὲ τριάκοντα ἐβοήθουν ἐκ τοῦ ἄστεως σὺν τε τοῖς τρισχιλίοις καὶ σὺν τοῖς ἰππεῦσι καὶ μάλ' εὐημερίας οὔσης. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο βουλομένων . . τῶν τριάκοντα ἀποτειχίζειν . . ἐπιγίγνεται τῆς νυκτὸς χιῶν παμπληθῆς καὶ τῇ ὑστεραία· οἱ δὲ νιφόμενοι ἀπῆλθον εἰς τὸ ἄστυ » 1).

Τὸν ἐν Πελοποννήσῳ χειμῶνα πᾶς εὐπαιδευτος βεβαίως γνωρίζει ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ξενοφῶντος λέγοντος : « Οἱ δὲ ἔφοροι » Κλεόμβροτον ἐκπέμπουσιν, πρῶτον τότε ἡγούμενον, μάλα χειμῶνος ὄντος 2).

Τὸν τῆς Ἀρκαδίας ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ὕμνων :

Πᾶνα . . ὅς πάντα λόφον νιφόμεντα λέλογχε
καὶ κορυφὰς ὄρέων καὶ πετρήεντα κέλευθα 3).

Ἐκ τοῦ Καστορίωνος :

Σὲ τὸν βολαῖς νιφοκτύποις δυσχείμερον
ναίονθ' ἔδραν, θηρονόμε Πάν, χθόν'
Ἀρκάδων 4).

Ἐκ τοῦ Πολυβίου : « Ἀρκαδία διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψυχρότητα καὶ στυγνότητα . . Κυναιθεῖς . . . διὰ τὸ σκληρότατον παρὰ πολὺ τῆς Ἀρκαδίας ἔχειν ἀέρα καὶ τόπον . . . » 5). Καὶ ἐκ τοῦ Πausανίου : « Ἄγουσι δὲ ἑορτὴν αὐτόθι Τεγεᾶται κατ' ἔτος· καὶ σφίσι ἐπιστρατεῦσαι Λακεδαιμονίοις ποτὲ ὑπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἑορτῆς

μάσαι οἷα χειρίστη, διὰ τε τοὺς ποταμούς καὶ τὰ πνεύματα· καὶ γὰρ νίφεται καὶ πολὺν ἔχει πολύν. Πρὸβλ. περὶ τοῦ χειμῶνος τούτου τοῦ Βοιωτικοῦ καὶ O. Müller, Orchomenos, σελ. 30 - 32.

1) Ξενοφῶν, Ἑλληνικά 2, 4. 14 : Περὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ Διόδωρος 14, 32, καὶ ὁ Groite, Geschichte Griechenlands aus dem Englischen 1882, τόμ. 4, σελ. 515. καὶ ὁ Ernst Curtius, Griechische Geschichte, 1857, τόμ. 3, σελ. 29 - 30. Καὶ Σπυρίδων Λάμπρος, Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 2, σελ. 145.

2) Ξενοφῶν Ἑλληνικά 5, 4, 14.

3) Ὀμηρικὸς ὕμνος εἰς Πᾶνα 19, 5.

4) Καστορίων, Bergk, Poet. Lyg. τόμ. 3, σελ. 635.

5) Πολύβιος 4, 21, 1. 5.

(τελουμένης ἐν ἔαρι) λέγουσι, καί, νίφειν γὰρ τὸν θεόν, τοὺς μὲν ῥιγοῦν καὶ ὄντας ἐν τοῖς ὄπλοις κάμνειν» . . 1)

Περὶ δὲ τοῦ κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην χειμῶνος 2) τίς εὐπαίδευτος ἀγνοεῖ τὰ τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πλάτωνος καὶ Αἰσχύλου καὶ Ξενοφῶντος τάδε ;

«Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος οἱ Ποτιδαῖαι ἐπειδὴ οὐκέτι ἠδύναντο πολιορκούμενοι ἀντέχειν . . λόγους προσφέρουσι περὶ ξυμβάσεως τοῖς στρατηγοῖς τῶν Ἀθηναίων . . οἱ δὲ προσεδέξαντο, ὀρῶντες . . τῆς στρατιᾶς τὴν ταλαιπωρίαν ἐν χωρίῳ χειμερινῷ» 3) κτλ. — «Στρατεία ἡμῖν εἰς Ποτιδαίαν ἐγένετο κοινῇ καὶ συνεσιτοῦμεν ἐκεῖ (μετὰ τοῦ Σωκράτους δηλ. ὁ Ἀλκιβιάδης) . . πρὸς δ' αὖ τὰς τοῦ χειμῶνος καρτερήσεις — δεινοὶ γὰρ αὐτόθι χειμῶνες — θαυμάσια εἰργάζετο, τὰ τε ἄλλα καὶ ποτε ὄντος πάγου οἴου δεινοτάτου καὶ πάντων ἢ οὐκ ἐξιόντων ἐνδοθεν, ἢ εἴ τις ἐξιοι, ἠμφισμένων τε θαυμαστὰ δὴ ὅσα καὶ ὑποδεδεμένων καὶ ἐνειλιγμένων τοὺς πόδας εἰς πῖλους καὶ ἀρνακίδας, οὗτος δ' ἐν τούτοις ἐξῆι ἔχων ἱμάτιον μὲν τοιοῦτον οἶόν περ καὶ πρότερον εἰώθει φορεῖν, ἀνυπόδητος δὲ διὰ τοῦ κρυστάλλου ῥᾶρον ἐπορεύετο ἢ οἱ ἄλλοι ὑποδεδεμένοι» 4).

Καί :

«Μαγνητικὴν δὲ γαῖαν ἔς τε Μακεδόνων
χώραν ἀφικόμεσθ' ἐπ' Ἀξιοῦ πόρον,
Βόλβης θ' ἔλειον δόνακα, Παγγαῖόν τ' ὄρος
Ἴδωνίδ' αἶαν· νυκτὶ δ' ἐν ταύτῃ θεὸς
χειμῶν' ἄωρον ὄρσε, πῆγνυσι δὲ πᾶν
ῥέεθρον ἀγνοῦ Στρυμῶνος . . .
στρατὸς περᾶ κρυσταλλοπῆγα διὰ πόρον 5).

Καί : «Οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπαιδεύοντο ἀνά τὸ Θυνῶν πεδῖον (ἐν Θράκῃ παρὰ τὴν Σαλμυδησσόν) . . Ἦν δὲ χιῶν πολλὴ καὶ ψῦχος

1) Πausanias 8, 53, 10. Περὶ τοῦ κλίματος ἐν γένει τῆς Πελοποννήσου ἴδ. καὶ Ern. Curtius, Pelopones τόμ. 1, σελ. 51 . 52.

2) Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχουσι μικροὶ Ἕλληνόπαιδες, οὗς ὁ ἀναγνωσματαριογράφος δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ.

3) Θουκυδίδης 2, 70.

4) Πλάτων, Συμπόσιον 219 E.

5) Αἰσχύλος, Πέρσαι 429.

οὕτως, ὥστε τὸ ὕδωρ, ὃ ἐφέρετο ἐπὶ δεῖπνον, ἐπήγνυτο καὶ ὁ οἶνος ἐν τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλῶν καὶ ῥῖνες ἀπεκαίοντο καὶ ὤτα 1).

Ἄλλὰ καὶ πάντα ταῦτα ἂν τυχόν τις τῶν εὐπαιδευτῶν τούτων ἀνδρῶν ἤγνοι, δὲν θὰ ἤρκουν τὰ τοῦ Ἀλκαίου ταῦτα

Ἵγει μὲν Ζεὺς, ἐκ δ' οὐράνω μέγας
χειμῶν, πεπάγασι δ' ὑδάτων ῥόαι 2),

ὅπως μάθωσιν ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι «χιονίζει» καὶ ὅπως πιστεύωσιν ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι «παγώνει ἡ χιών καὶ τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα» ;

Ἄλλ' ἂν ποτε τις τῶν εὐπαιδευτῶν τούτων συμβῆ νὰ λησμονήσῃ πως ἢ νὰ θέλῃ ἀκριβέστερον νὰ μάθῃ ταῦτα, ἀνοίγει «τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ Κουρτίου» καὶ ἀναγινώσκει: «Ἐπρὰ καὶ ὕδατα, ὄρη καὶ κοιλάδες, ξηρασία καὶ ὑγρασία, χιονώδεις θύελλαι ἐκ Θράκης ἐπερχόμεναι καὶ θερμότης ἡλιακὴ τῶν τροπικῶν — πᾶσαι αἱ ἐναντιότητες αὗται, πᾶσαι αἱ μορφαὶ τοῦ φυσικοῦ βίου συνέρχονται ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τὸ αὐτό» 3). Ἡ, ἂν δὲν ἔχει πρόχειρον τὸν Κούρτιον, ἀνοίγει τὸν Bursian καὶ ἀναγινώσκει: «Ποικίλλει ἡ θερμοκρασία καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους πολὺ ἐπαισθητῶς. Οὕτω π. χ. ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Βοιωτίᾳ, εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Σπάρτης καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀρκαδίας, ἐνῶ ὁ καύσων κατὰ τὸ θέρος εἶνε ὑπερβολικὸς, τὸ ψῦχος κατὰ τὸν χειμῶνα εἶνε σφόδρα ἐπαισθητόν» 4).

Ἄν δὲ πάλιν ἔχει τὴν περιέργειαν νὰ μάθῃ ὁποῖόν τι εἶνε τὸ κλίμα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος καὶ ὅποια τις μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐν γένει ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἀνοίγει τοῦ Neumann καὶ Partsch τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν καὶ ἀναγινώσκει: «Ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1874 κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τὸ θερμόμετρον ἐδείκνυεν 9 ὑπὸ τὸ μηδὲν (— 9°), τὸν Μάρτιον καθ' ἑκάστην ἦτο ὑπὸ τὸ 0, τῆ δὲ 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς — 5, 7° . . Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1880 ἐδείκνυεν —

1) Ξενοφῶν, Ἀνάβασις 7, 4, 3.

2) Ἀλκαῖος, Σκόλια, ἀπόσπ. 34, ἔκδ. Bergk, τόμ. 3, σελ. 161.

3) Ernest Curtius, Griech. Geschichte, 1868, τόμ. 1, σελ. 15.

4) Bursian, Geographie von Griechenland, τόμ. 1, σελ. 8.

6, 6^ο. Ἐν Πάτραις τῇ 8 Μαρτίου τοῦ 1874 ἐδείκνυε τὸ θερμόμετρον — 7^ο. Ἐν Σμύρνη κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1869 καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1874 καὶ τῇ 6 Μαρτίου τοῦ 1874 τὸ θερμόμετρον ἐδείκνυεν — 7^ο. Τὰ ὕδατα τὰ ἰστάμενα ἐπάγωσαν, εἰς τινὰ χωρία ἐπάγωσαν καὶ τὰ ὕδατα τὰ ρέοντα εἰς τὰς ὁδοὺς, αἱ ὑδρορροαὶ ἦσαν πλήρεις κρυστάλλων ἐπιμήκων, ποίμενες πολλοὶ ἐπάγωσαν — Ἐν Ἠπειρῷ ὁ χειμὼν εἶνε βαρύτερος· τὸ ψῦχος εἶνε — 10^ο καὶ ἐνίοτε καὶ — 17, 8^ο. Ἐνίοτε πήγνυται καὶ ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν ἔτει 1812 τῇ 20 Νοεμβρίου ἦτο πεπηγυῖα ἐπὶ 10 ἡμέρας, ἐν ἔτει 1819 κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἐπὶ 20, καὶ ἐν ἔτει 1864 ἐπὶ πλείστας τοῦ Ἰανουαρίου. Εἰς οὐδὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἄγνωστος ἡ χιών. Ἐν Κρήτῃ τὸ 1858 ἡ χιών ἦτο πολλή. Εἰς τὰ παράλια τῶν Ἰονίων νήσων, τῶν Κυκλάδων, τῆς Μεσσηνίας, εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸν Αὐλῶνα σπανίως μὲν, ἀλλὰ ὅπως δῆποτε χιονίζει. Εἰς τὰ ἐνδότερα αὐτῶν χιονίζει πολὺ συχνά. — Εἰς τὰς Ἀθήνας χιονίζει κατ' ἔτος· τὸ ἐναντίον συμβαίνει πολὺ σπανίως. Συνήθως ὄχι μόνον ἐπὶ ὥρας τινάς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας σύμπασα ἡ Ἀττικὴ καλύπτεται ὑπὸ χιόνων. Ἡ ἐν Αὐλῶνι τῇ 19, 23 καὶ 24 Ἰανουαρίου 1869 πεσοῦσα χιών ἠφάνισε πολλὰ δένδρα. Ἡ ἐν Ἀργυροκάστρῳ τῇ 3 Ἰανουαρίου τοῦ 1858 καὶ ἡ ἐν Δυρραχίῳ τῇ 24 Ἰανουαρίου τοῦ 1869 πεσοῦσα χιών ἠφάνισε πολλὰ ποίμνια. Κατὰ τὸν βαρὺν τοῦ 1858 χειμῶνα ἐν Κρήτῃ ἠφανίσθησαν περὶ τὰς 12,000 πρόβατα. Ἐν δὲ τῇ Βοιωτίᾳ καὶ τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ Ἀρκαδίᾳ ὁ χειμὼν εἶνε μακρὸς, χιονώδης καὶ ψυχρὸς» 1).

Ἄλλ' ὑποθεθῆσθω ὅτι δὲν εἶνε πρόχειρον τὸ βιβλίον τοῦτο, τότε ἀπλούστατα καὶ προχειρότατα ἀνοίγει ἐν οἷονδῆποτε Conversations = Lexicon π. χ. τοῦ Meyer καὶ ἀναγινώσκει: «Ἐν Ἑλλάδι τὸ ψῦχος ποικίλλει κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους. Ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Λακωνικῇ καὶ Ἀρκαδίᾳ τὸ ψῦχος τὸν χειμῶνα συνήθως εἶνε 10 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μαινάλου μέχρι τοῦ Μαρτίου διατηρεῖται ἡ χιών . . εἰς τὰς κοιλάδας τῆς Ἀρκαδίας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ἐλικῶνος πολλάκις φθάνει τὸ θερμόμετρον μέχρι — 10^ο καὶ μένει ἀμετάθετον ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας» 2).

1) Neumann und Partsch, Physische Geographie v. Griechenland, 1885, σελ. 52 - 60.

2) Meyers Conversations = Lexicon, Leipzig, 1876, τόμ. 8, σελ. 127.

Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πᾶς μὴ Ἑλληὴν εὐπαιδευτὸς ἀνὴρ γνωρίζει ὅτι «καὶ ἐν Ἑλλάδι χιονίζει» καὶ πιστεύει ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι «ἡ χιὼν παγώνει ἔξω καὶ τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα».

Ἐκ δὲ τῶν ἐν Ἑλλάδι, δούλῃ τε καὶ ἐλευθέρῃ, ζώντων, τὰ μὲν παιδάρια «γνωρίζουσι ὅτι «χιονίζει» καὶ πιστεύουσιν ὅτι «ἡ χιὼν παγώνει ἔξω καὶ τρίζει φοβερὰ εἰς ἕκαστον βῆμα», πρῶτον διότι βλέπουσιν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς πάντα ταῦτα· δεύτερον διότι αἰσθάνονται τὴν παγερὰν ἐπίδρασιν αὐτῶν διὰ τε τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀφῆς καὶ τοῦ γενικοῦ λεγομένου αἰσθητηρίου, καὶ τρίτον διότι πάντα ταῦτα ἀναγινώσκουσιν καθ' ἑκάστην εἰς τὰ γεωγραφικὰ αὐτῶν ἐγχειρίδια 1). Οἱ οἰκουροῦντες ἀνάπηροι καὶ ἐσχατόγηροι γνωρίζουσι ταῦτα καὶ διότι ἐκ τῶν παραθύρων βλέπουσιν αὐτὰ ἔξω γινόμενα καὶ διότι ἀκούουσιν τοὺς οἰκείους καὶ φίλους διηγουμένους ταῦτα καὶ διότι βλέπουσιν εἰς τὰς ἐφημερίδας συχνότατα ἀναγραφόμενα ταῦτά τε καὶ πολὺ τούτων χαλεπώτερα 2). Οἱ κωφοί, γνωρίζουσιν ὅτι «χιονίζει»

1) Ἐγχειρίδιον Γεωγραφίας Δημ. Ὀλυμπίου 1892, σελ. 392: Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε ποικιλώτατον . . Ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι τόποι, ἐν οἷς σπανίως τὸ θερμόμετρον κατέρχεται ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἐν ἄλλοις πάλιν (ἐν Ἡπείρῳ) κατῆλθε καὶ μέχρι — 17° . . ἐν Βοιωτίᾳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τοῦ χειμῶνος τὸ ψῦχος δριμύτερον . . Ἐν τῷ ὄροπέδιῳ τῆς Ἀνατολ. Ἀρκαδίας . . εἶνε . . ὁ χειμῶν μακρὸς, χιονώδης καὶ ψυχρὸς. Καὶ τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας τὸ κλίμα εἶνε τραχύ . . τὸ ψυχρότερον κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἡ Ἡπειρος . . ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος . . εἶνε ἐκτάκτως μεγάλη. Τὸ ψῦχος αὐξάνει ἐνταῦθα σχεδὸν καθ' ἕκαστον χειμῶνα μέχρι — 10°, δις δὲ ἐντὸς ἑξ ἑτῶν παρετηρήθη — 17, 8°. Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων συχνάκις πήγνυται. — Α. Πολυζώιδου τὰ Γεωγραφικὰ ἔτ. 1859, τόμ. 2, σελ. 33: Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλ. χερσονήσου εἶνε ἐν γένει ξηρόν . . ἡ ἀτμοσφαῖρα δὲν διατηρεῖται πάντοτε ἡ αὐτή· τοὺς τραχεῖς πολυόμβρους καὶ χιονώδεις χειμῶνας διαδέχονται φλογεροὶ καύσωνες κτλ. κτλ.

2) Ἐφημερίς 28 Δεκεμβρ. 1895: Ὁ χειμῶν ἐνέσκηψε βαρῦς, δριμύς . . πανταχόθεν τηλεγραφήματα καὶ πληροφορίαι περὶ χιόνων . . ἀποκλεισμοῦ συγκοινωνιῶν . . καὶ ψύχους καὶ ξεπαγώματος. Ἡ κλασικὴ Κάζα ἀπεκλείσθη, ἐκ πάντων δὲ τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος καταφθάνουσιν εἰδήσεις χειμερινώταται. Καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ χειμῶν εἶνε ἐξόχως ἐπαισθητός. — Αὐτόθι 29 Δεκεμβρίου 1895: Ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Θεβῶν τόση ἔπεσε χιὼν, ὥστε αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ δὲν δύνανται νὰ συγκοινωνῶσι πρὸς ἀλλήλας . . ἐν Κάζᾳ ἀδύνατον ὡς ἐκ τῆς χιόνος νὰ διέλθῃ τὸ λεωφορεῖον . . ἐν Τριπόλει ἡ συγκοινωνία δὲν ἀποκατέστη . . τὸ ἐν Καλαβρύτοις εὐρεθὲν πτώμα ἀνῆκεν εἰς τινὰ Δ. Σερκέζην καταληφθέντα ἐν ὁδῷ ὑπὸ τῶν χιόνων καὶ ἀποθανόντα ἐκ ψύξεως. Ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ κακοκαιρία ἐπιτείνεται κτλ. κτλ. — Αὐτόθι 16 Ἰανουαρίου 1896: Ἀπὸ χθὲς ἡ Θεσσαλία ἐξακολουθεῖ νὰ σκεπάζεται ὑπὸ λευκῆς σινδόνης χιόνος καὶ εἶνε φανερόν ὅτι ὁ χειμῶν οὗτος θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος ἐνταῦθα. Νέα Ἐφημερίς 9 Ἰανουαρίου 1896: Ὁ καιρὸς τῆς χθὲς καθ' ὅλα χειμωνιάτικος . . εἰς τινὰ διαμερίσματα τῶν ἐπαρχιῶν ἡ χιὼν ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον τῆς. — Ὁ χειμῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει . . ἐκτάκτως βαρῦς. Ἡ

καί πιστεύουσιν « ὅτι ἡ χιών παγώνει ἔξω καὶ τρίζει φοβερά εἰς ἕκαστον βῆμα », πρῶτον διότι βλέπουσιν αὐτά, δεύτερον διότι τὸ δέρμα αὐτῶν ἐξαγγέλλει εἰς τὴν ψυχὴν των πάντα ταῦτα καὶ τρίτον διότι ἀναγινώσκουσι ταῦτα. Οἱ τυφλοὶ γνωρίζουσιν ὅτι « χιονίζει » καὶ « ὅτι ἡ χιών παγώνει ἔξω καὶ τρίζει φοβερά εἰς ἕκαστον βῆμα », πρῶτον διότι αἰσθάνονται ταῦτα διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀφῆς, τῆς ἀκοῆς καὶ τοῦ γενικοῦ αὐτῶν αἰσθητηρίου, καὶ δεύτερον διότι ἀκούουσιν ἄλλους διηγουμένους ταῦτα· τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἀφοῦ πάντες οἱ εὐπαιδέυτοι ξένοι καὶ πάντες οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες, μειράκια, ἀνάπηροι, ἐσχατόγηροι, κώφοι, τυφλοὶ, γνωρίζουσιν ὅτι « χιονίζει » καὶ ἐδῶ, καὶ πιστεύουσιν ὅτι « ἡ χιών παγώνει ἔξω καὶ τρίζει φοβερά εἰς ἕκαστον βῆμα », τίς ὑπολείπεται πλέον ἀγνοῶν καὶ ἀπιστῶν πρὸς ταῦτα; Φανερόν ὅτι ἐκ πάντων μόνον ἴσως οἱ ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν φρενοκομείοις ἐξ ἀναισθησίας καὶ ἀναλγησίας πάσχοντες καὶ μόνον βεβαίως ὁ ἡμέτερος κ. κριτῆς δὲν γνωρίζει ὅτι « καὶ ἐδῶ χιονίζει » καὶ δὲν πιστεύει ὅτι καὶ ἐδῶ « ἡ χιών παγώνει ἔξω καὶ τρίζει φοβερά εἰς ἕκαστον βῆμα » 1).

καταπεσοῦσα χιών κατεκάλυψεν ἅπασαν τὴν πόλιν μέχρι τῆς θαλάσσης· τὸ ἔδαφος πᾶν ἀπεκρυσταλλώθη. — *Αὐτόθι* 31 Δεκεμβρίου 1895: Ἐν Θήβαις χιών πάχους περισσώτερον τοῦ ἐνός μέτρου ἐκάλυψε τὴν γῆν καὶ τὴν πιέζει φοβερά. — *Ἐφημερίς* 11 Φεβρουαρίου 1895. Ἐν Πυλῖα χειμῶν βαρῦς . . χιών διαρκῆς. — *Αὐτόθι* 10 Ἰανουαρίου 1896: Τόση χιών κατέπεσεν κατ' αὐτάς ἐν Βώλῳ ὥστε πολλὰ τῶν ἐκ λαμαρίνης τσιγκου προστέγων τῶν ἐκεῖ καταστημάτων κατέπεσον ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῆς. — *Ἄστυ*, 19 Νοεμβρίου 1896: Χιόνι εἰς τὴν Ἄνδρον καὶ εἰς τὴν Λεβαδίαν . . αἱ ἀπαίσιοι διαδόσεις ὅτι καὶ ἐφέτος θὰ ἔχωμεν βαρύτατον χειμῶνα ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν — *Ἐστία*, 9 Μαΐου 1895: Κατεκάησαν ἄμπελοι εἰς τὸ χωρίον Σκούρτα τῆς Τανάγρας, κατεπλακώθησαν ἄγροί, οἱ ἄνθρωποι κατέφυγον εἰς τὰς πυράς πρὸς θέρμανσιν ἐν μέσῳ Μαΐῳ ἕνεκα τῆς χιόνος. Χιών ἐν καιρῷ θέρους ὄχι εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, ἀλλ' ἐντὸς χωρίων! — *Μακεδονικὸς Ἄστήρ*, 1 Φεβρουαρίου 1895: Ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων ἀδιακόπως καταπίπτει χιών . . καὶ ἐν Πρεμέτῃ ἐπίσης πολλαὶ κατέπεσον χιόνες καὶ διεκόπη πᾶσα συγκοινωνία. — *Φωνὴ τῆς Ἠπείρου* 17 Φεβρουαρίου 1895: Οἱ ταχυδρομικοὶ φάκελλοι τῶν ἐπαρχιῶν Παγωνίου Κονίτσης καὶ Δελβίνου καθυστεροῦσιν, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης καθ' ἅπασαν τὴν Ἠπειρον κακοκαιρίας χιόνων καὶ βροχῶν . . εἰς Βούρπιανην τοσοῦτος ἦν φέτος χειμῶν, ὥστε ἕνεκα τῆς χιόνος ἦτις ὑπερέβη τὸ ἐν μέτρον κατέπεσον τὰ δύο προαύλια τῶν ἐκκλησιῶν τῆς κωμοπόλεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κτλ. κτλ.

1) Ἀρριανός, Ἐπικτήτου διατριβαὶ 1, 5, 1. 2. 7. 9: Ἐάν τις ἐνίστηται πρὸς τὰ ἄγαν ἐκφανῆ, οὐ βράδιόν ἐστιν εὑρεῖν λόγον, δι' οὗ μεταπίσει τις αὐτόν . . ὅταν ἀπολιθωθῆ, πῶς ἔτι χρήσεται τις αὐτῷ διὰ λόγου; . . ἔτι τούτῳ διαλέγωμαι; καὶ ποῖον αὐτῷ πῦρ ἢ ποῖον αὐτῷ σίδηρον προσάγω, ἵν' αἰσθηται ὅτι γενέκρωται; . . Ἐκτέμνεται τὸ αἰδῆμον αὐτοῦ καὶ ἐντριπετικόν· καὶ τὸ λογικόν οὐκ ἀποτέμνεται, ἀλλ' ἀποτεθρίωται.

Παραπλήσιον μανία οὐχ ἥκιστα εἶνε καὶ τὸ ἄλλο τὸ ὑπὸ τοῦ κ. κριτοῦ τούτου λεγόμενον, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἐν «τῇ χώρᾳ» ταύτῃ, ἐνθα ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἐξαιρετικὴν εὐτυχίαν νὰ κατοικῶμεν, ἄνθρωποι ἐνδεεῖς καὶ πτωχοί, στερούμενοι τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἀπειλούμενοι ὑπὸ τοῦ διὰ τῆς ἀσιτίας θανάτου, δεόμενοι ἐπομένως τῆς παρὰ τῶν ἄλλων συναντιλήψεως, περὶ οὗ δὲ καὶ πρόκειται ἐν τῷ κατακρινομένῳ ἀναγνωσματαρίῳ 1).

Ἔστι δὲ τις φρενίτις νόσος «ὑποχονδρία» καλουμένη καὶ ὑπὸ παρανοίας ἀείποτε καὶ παρακρούσεων συνοδευομένη. Οἱ ταύτην τὴν νόσον νοσοῦντες ἐν τοῖς φρενοκομείοις τὸν βίον αὐτῶν διάγοντες φαντάζονται ἑαυτοὺς στρατηγοὺς, μεγιστᾶνας, βασιλεῖς, Χριστοὺς, Θεοὺς· Φαντάζονται τοὺς ὁμοδιαίτους αὐτοῖς ρικνοὺς, στυγνοὺς, ὠχροὺς, ἀχμηροὺς, ἐξηλλαγμένους τὴν ὄψιν, ἀπεσβεσμένους τὸ βλέμμα παναθλίους φρενοβλαβεῖς ὡς ὑπασπιστάς, αὐλάρχας, μεγιστᾶνας, ἀγίους, ἀγγέλους, Χερουβείμ καὶ Σεραφεῖμ. Φαντάζονται τὰ ῥάκη αὐτῶν ὡς πορφύρας, τὰ ἐπὶ τῆς ἀκτενίστου κόμης αὐτῶν κάρφη ὡς διαδήματα ἀδάμασι πεποικιλμένα. Φαντάζονται τὰ ἡρειπιωμένα μαγειρεῖα, τὰ σεσαθρωμένα ἀποχωρητήρια, τὰς σαπρὰς αὐτῶν τρώγλας ὡς ἀνάκτορα, μέγαρα, ἐπαύλεις· τὰ διερρωγότα σταμνία ὡς κρατῆρας χρυσοῦς, τὰ τεθραυσμένα ποτήρια ὡς ἀδαμαντοκόλλητα κύπελλα, τὸ ἀπόζον ὕδωρ ὡς ἀνθοσμίαν ἠδιστον. Οὕτω δὲ ἐν παρακρούσει ἀείποτε διατελοῦντες διάγουσι φαιδρὸν καὶ εὐθυμον τὸν βίον, κατευχαριστημένοι ὅτι διὰ τοῦ δεσποτικοῦ βλέμματος αὐτῶν καὶ τῶν εὐμενῶν λόγων αὐτοῦ μετεβλήθησαν πάντες οἱ οἰκτροὶ καὶ ἐλεεινοὶ φρενοπαθεῖς αὐτοστιγμῆ εἰς εὐδαίμονας καὶ ζηλωτοὺς ἄρχοντας καὶ μεγιστᾶνας!

Ὁ καθ' ὁδὸν ἀνὰ πᾶν βῆμα διαγκωνιζόμενος πρὸς τόσους ῥακενδύτας, πρὸς τόσους ἀνυποδήτους, πρὸς τόσους τρέμοντας ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ κατεσκληκότας ὑπὸ τῆς πείνης· ὁ σοβῶν διὰ μέσου τόσων μητέρων λιποσάρκων, τὸν κατάξηρον ἐκ τῆς πείνης καὶ τῆς λοιπῆς κακουχίας μαστὸν εἰς τὰ στυγνὰ χεῖλη κατεσκληκότων καὶ ἡμιγύμων

Ταύτην ἐγὼ δύναμιν εἶπω; μὴ γένοιτο, εἰ μὴ καὶ τὴν τῶν . . ἀναισχύντων, καθ' ἣν πᾶν τὸ ἐπελθόν, ἐν μέσῳ καὶ ποιῶσι καὶ λέγουσιν.

1) Γαληνὸς περὶ τῶν καθ' Ἴπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων, βιβλ. Α'. ἀπόσπ. 8, ἐκδ. Iwan Müller σελ. 134: Ἠξίουν τε μηδὲν οὕτω φυλάττεσθαι κατὰ τὸν λόγον, ὡς τὸ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ἐναντία τίθεσθαι. — Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τούτοις ὁμοίᾳ γέλωτος μᾶλλον ἢ σπουδῆς ἐστὶν ἀξία (Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, Πρὸς ἀστρολόγους 96, ἐκδ. Bekker, σελ. 746, στίχ. 2).